

KOMENTARJI, GLOSE, EPIGRAMI

KRIZA NA SREDNJEM VZHODU.* Izmed vseh kontinentov sveta je doživela Azija največje spremembe po drugi svetovni vojni. Iz objekta je postala subjekt zgodovine, gospodar svoje usode.

Nekdaj je bilo težišče sveta — politično, seveda — v Evropi. Zdaj je v Aziji. Tu živi sedaj skoraj polovica človeštva — kar 45 %.

Azija je mati naše civilizacije, ta se je začela v dolinah Evfrata in Tigrisa, Inda in Rumene reke. Evropa se je pravzaprav rodila šele z novim vekom. Komaj sto let prej, preden so Španci odkrili Ameriko in objadrali svet.

Evropski vek je bil pravzaprav kratek. Azija je dala človeštvu veliko več. Na azijskih tleh je nastalo kraljestvo Ahemenidov — iranskih vladarjev. To je bila prva organizirana velika država v zgodovini.

V Aziji je nastala velika mongolska država — konfederacija mongolskih plemen. Mongoli so vladali od Pacifika do Donave, središče njihovega cesarstva je bilo zdaj v Pekingu zdaj v Samarkandu.

Arabi so v sedmem stoletju po našem štetju ustanovili kalifat. Središče tega je bilo najprej v Damasku, nato v Bagdadu. Arabci so razširili meje civilizacije do skrajnih robov tega znanega sveta. Dali so svetu novo filozofijo — religijo. Predvsem pa so bili genialni posredniki. Ustvarili so sintezo med Vzhodom in Zahodom, dali so Španiji, in s tem tudi Evropi, nove ideje.

Nekdaj so evropske države rezale kruh Indiji, Kitajski, Malajski. Anglija je gospodarila na morjih — Pax Britanica. Zdaj so ostali samo še drobci, samo simbolični spomini nekdanjih kolonialnih imperijev. Klasični postojanki imperIALIZMA Hongkong in Singapur sta postali trgovski luki.

V življenju ene same generacije se je karta sveta popolnoma spremenila. Smo sredi največje in najbolj daljnosežne politične revolucije vseh časov in razdobj. To pa je tudi velika tehnološka revolucija.

Prva tehnološka revolucija je bila iznajdba kolesa. Druga je bila iznajdba motorja. Zdaj smo na pragu atomske dobe. Človeštvo gre komaj v korak s časom.

Niti v dobi največjih verskih in socialnih gibanj ni bilo toliko novega in dramatičnega, kot je danes. Ni bilo toliko tragedij, tako intenzivnega iskanja novih rešitev, novih idej. Čas gre tako hitro naprej, ideje 19. stoletja so čisto že zgodovina.

Azija je v zadnjih dvajsetih letih doživela največje spremembe, pa tudi največje tragedije. Tu so še vedno ostala tri nevarna žarišča nasprotij. Koreja, Vietnam in Srednji vzhod so že od druge svetovne vojne na prvih straneh vseh listov.

Korejski polotok je razdeljen na dve polovici. Po sredi tega polotoka gre bambusova zavesa. Nekateri ji pravijo tudi svilena. To je v pravem pomenu besede limes dveh svetov.

* Medtem ko je bil ta članek v tisku, se je začela širokopotezna akcija za rešitev krize na Srednjem vzhodu. Dogodki se prehitvevajo. Naš pogled gre zato predvsem nazaj, v zgodovino.

V Vietnamu je državljanska vojna, a z vsemi aspekti mednarodne intervencije. Tu merita svoje moči Amerika in Kitajska. Vietnam je tragična žrtev te konfrontacije. Tako malo je upanja, da bi to vprašanje rešili mirno. Zdaj govore samo topovi.

— — —

Zgodovina vzhodnega Sredozemlja se je začela pred približno 5000 leti. Zgodovina Srednjega vzhoda pred 50 leti. Ta izraz je takrat postal politični pojem. To je bilo sredi prve svetovne vojne, ko so Angleži s pomočjo Arabcev pregnali Turčijo z Arabskega polotoka.

Kronika Srednjega vzhoda je dolga veriga dramatičnih razpletov, krvavih spopadov, tragičnih konfliktov.

Na tem razmeroma majhnem prostoru se križajo politični, strateški in ekonomski interesi velikih držav. Tu je križišče treh kontinentov: Azije, Afrike in Evrope. Tu je najkrajša pot iz Evrope v Indijo in naprej na Kitajsko, v Avstralijo. Tu so največji zakladi petroleja na svetu. In petrolej je danes to, kar je bilo nekdanj zlat. Petrolej je motor, so devize, so milijoni in milijoni funtov in dolarjev v angleških in ameriških bankah.

Ne smemo pozabiti, da so iskali Španci v Ameriki samo zlato. Angleži so hoteli uresničiti suhozemno zvezo čez Afriko: Kairo—Capetown. Japonci so hoteli zavladati Aziji. Kitajci pozivajo ves svet na upor proti bogati Ameriki.

V zgodovini je šlo vedno za materialne koristi. De Gaulle je v svojih spominih zapisal, da »ideologija pokriva ambicije«. Vendar zatrjujejo vsi viri, da so Židi in Arabci živeli mirno in brez sporov vse do prve svetovne vojne.

Leta 1917 je britanska vlada obljubila Židom nov dom v Palestini — »homeland«. Britanska vlada si je želela s to obljubo — Balfourjeva deklaracija — zagotoviti podporo židovske organizacije in židovskega javnega mnenja v boju proti Nemcem.

To je bila za Arabce seveda izdaja. Leta 1915 je Britanija obljubila Arabcem ves Arabski polotok. S to obljubo je Arabce mobilizirala za boj proti otomanskemu cesarstvu. S pomočjo arabskih armad so Angleži potisnili Turke spet v Malo Azijo.

Leta 1948 je nastala na tleh Palestine druga židovska država — Izrael. Po dva tisoč letih se je spet pojavila na zemljevidu sveta. Židje so živeli ves ta čas v diaspori, raztreseni po vsem svetu. Še zdaj jih je več zunaj ko doma. Največ pa jih je v Ameriki in v Sovjetski zvezi. V prvi jih je okrog 5 milijonov, v Izraelu niti 3 milijone.

Arabci niso nikoli priznali nove države. Zanje je Izrael »okupirani del Palestine«. Izrael je dete zahodne diplomacije, klin v hrbet Arabcem, straža Amerike na vratih Arabije.

Meje Izraela so bile samo na karti. Arabske države so bile tehnično v vojni z Izraelom, zato izraelske ladje niso mogle skozi Sueški prekop, zato je maja tega leta Združena arabska republika zaprla Akabski preliv za izraelske ladje.

— — —

Pravda o tem, čigava je Palestina, se vleče že dolgo. Še danes ni končana in še dolgo ne bo.

Čigav je Kašmir — indijski ali pakistanski? Kdo lahko odgovori na to vprašanje? Kdaj bo sploh rešeno to vprašanje?

Čigava so sveta mesta krščanstva? Kako dolgo se je vlekle to vprašanje. Križarji so šli z ognjem in mečem v Jutrovo deželo, vendar so, kakor vemo, iskali samo materialne koristi.

Čigava je bila Troja? Kdo je imel prav: tisti, ki so Trojo branili ali tisti, ki so jo napadli?

Razprave o tem, čigava je Palestina, so bile ne samo ostre in žolčne, marveč tudi krvave. Kronika Palestine je popisana s krvjo in solzami. Arabci in Židi — vsi se sklicujejo na zgodovino. Vsi imajo celo verigo argumentov.

Arabci poudarjajo, da na začetku tega stoletja, razen nekaj skromnih židovskih kolonij, ni bilo Židov na palestinskih tleh. Množično so pričeli prihajati šele po prvi svetovni vojni. Tedaj je odprla Anglija na stežaj vrata. Prej so bili v Palestini le židovski pionirji iz carske Rusije — Ukrajine, Poljske in Galicije. Ti so hoteli ustanoviti idealne kolonije — komune.

Židje poudarjajo, da so bili v Palestini pred Arabci. Ti so prišli šele v sedmem stoletju po Kristusu. Prišli so iz centralne Arabije, naselili so plodne doline ob sredozemski obali in v Mezopotamiji.

Arabci pravijo: Jeruzalem je tretje najsvetejše mesto arabskega sveta. Tu je tretja najbolj znamenita mošeja islama — vere vseh Arabcev.

Židje opozarjajo: Palestina je domovina židovstva, prve monoteistične vere sveta. Palestina je zibelka zahodne civilizacije. Iz Palestine se je ta civilizacija razširila v Evropo. Njene etape so bile: staroveška Grčija, krščanski Rim in srednjeveška Španija.

Arabci navajajo, da so imeli do konca prve svetovne vojne praktično vsa polja v svojih rokah. Židi so začeli šele pozneje kupovati zemljo. To je bil del premišljene akcije, da zrinejo Arabce z njihovih tal.

Židovski viri opozarjajo na to, da so židovski kolonisti ustvarili iz neplodne zemlje plodno zemljo, iz puščave vrt. Zgradili so namakalne kanale. Izrael je postal iz zaostalega turškega vilajeta vzorna država.

V Kairu, Damasku, Amanu, Beirutu in drugih prestolnicah arabskega sveta pišejo, da je moralo ob ustanovitvi Izraela zapustiti okrog 750.000 Arabcev svoj dom. Število beguncev je medtem že naraslo na milijon in več. Usoda teh je tragična. To je zelo močna arabska karta, Židi so tu v defenzivi.

Zakaj jih ne naselite na ravninah Tigrisa in Evfrata, v Iraku, v Siriji? pripominjajo v Tel Avivu. V arabskih deželah je še dovolj zemljišč.

Židje so morali en bloc zapustiti arabske dežele, ostali se le drobci v Tuniziji, Alžiriji in v Maroku. V Izraelu je še zdaj 275.000 Arabcev, od tega je 240.000 muslimanov, 35.000 pa je kristjanov. V Izraelu je poleg tega še 35.000 Druzov. Ti so leta 1948 podprli Žide v njihovi borbi proti Arabcem. Druzi so muslimanska sekta.

Židovski prvaki stalno poudarjajo, da je bilo židovsko ljudstvo žrtev največjega genocida, kar jih pozna naša zgodovina. V drugi svetovni vojni je izgubilo življenje kar 6 milijonov Židov. Mi smo simbolično vsi sorodniki Ane Frank, zatrjujejo.

Mi smo v Palestini že od sedmega stoletja, opozarjajo arabski zgodovinarji. Niti tedaj, ko so bili Turki, nismo zapustili svojih domov. Arabci se sklicujejo na kontinuiteto bivanja. Židi so se začeli naseljevati šele po prvi svetovni vojni.

Kakšna strašna bilanca! V zadnjih dvajsetih letih je zgodovina Srednjega vzhoda zabeležila že tri krvave spopade, tri vojne. Trikrat je izbruhnil požar na izraelskih mejah.

Leta 1948 so Židi razglasili svojo državo — Izrael. Nova država je nastala s sklepom svetovne organizacije — Združenih narodov. Velesile so koj priznale novo tvorbo. Sovjetska zveza je bila med prvimi. Ameriški predsednik Truman je bil zato prisiljen priznati jo kar brzojavno. Ni bilo časa za kakšno ceremonialno svečanost.

Arabske države se niso sprijaznile z novim položajem, začele so vojno. Arabci so vojno izgubili.

To je bil zanje hud moralen udarec. Na arabski fronti pri Feludži se je tedaj boril tudi mladi poročnik Naser, sedanji predsednik Združene arabske republike. V svoji knjigi »Filozofija revolucije« obširno razpravlja o tem.

Naser kaže s prstom na monarhijo in dvorsko kliko. V Egiptu je kraljeval še Faruk. V deželi je bila vsesplošna korupcija, vojak je bil le najemnik, državna lastnina, ne pa človek. V državi je vladala anarhija, vojska je bila samo zrcalo te anarhije.

Leta 1956 so izraelske čete začele vojno, prodrle so globoko na ozemlje Združene arabske republike. Angleži in Francozi so že prvi dan napadli Sueški prekop. To je bila tako imenovana tripartitna agresija.

Tedaj so izraelske čete zasedle najjužnejšo konico Sinajskega polotoka — Šarm el Šeik. Izrael si je odprl pot v Indijski ocean, na velika tržišča Azije in Afrike. Na vrhu Akabskega preliva je zgradil pristanišče Eilat.

Maja tega leta so se s Sinajskega polotoka umaknile čete Združenih narodov. Umik je zahtevala Združena arabska republika. Njene čete so zaprle vrata Akabskega zaliva, blokirale so izhod Izraela na Indijski ocean.

Nakopičili so se temni oblaki. Na obeh straneh je zavladala vojna psihoza. Vendar so vsi pričakovali, da vojna ne bo izbruhnila.

Petega junija so izraelske čete začele vsesplošen napad na ZAR. Ves svet je obsodil to akcijo. Vojna, tudi preventivna, je in ostane zločin.

— — —

Vojna je zdaj končana. Vsi smo se oddahnili, požar se ni razširil.

Vendar, pokazalo se je, da je laže začeti vojno kot pa končati vojno — se pravi, odstraniti njene korenine. Začasna rešitev ne bi bila nobena rešitev. Zagotoviti je treba trajen mir.

Tragika Židov je, da niso doma niti v Evropi niti na Srednjem vzhodu. Po dva tisoč letih so ustanovili svojo državo — drugo v zgodovini. Toda vmes je dva tisoč let!

Tragika Arabcev je, da kljub skupnim zgodovinskim izročilom, istemu jeziku, isti veri še ne žive pod isto streho. Še vedno ne znajo uskladiti svojih plemenitih prizadevanj. Še vedno niso našli skupnega jezika.

Odmevi nedavnega spopada na Srednjem vzhodu bodo še dolgo opozarjali človeštvo na usodne konflikte našega časa. Prav ta je pokazal, da so še vedno mogoče lokalne vojne. To je tragično.

Ne smemo si zapirati oči, da je razdobje vojn že mimo, da je že zgodovina. Tudi po prvi svetovni vojni so govorili: to je bila zadnja vojna. In vendar...

V zgodovini ni hitrih rešitev. Le čas lahko reši zgodovinske konflikte, zaceli stoletne rane. Diplomatska rešitev je samo formalna rešitev.

Kar poglejmo! Nemčija in Francija sta trikrat krvaveli zaradi Alzacije in Lotaringije. Šele zdaj je mir na Renu, šele de Gaulle in Adenauer sta zgradila most miru. Šele po dveh svetovnih vojnah!

Irsko vprašanje! Kdaj bo rešeno? Irska čaka, Anglija odlaša. Anglija meni, da je čas na njeni strani in da bo irski nacionalizem izgubil svojo ostrino.

Ciper je otok grškega imena. Tu so živeli Grki že za Homerja. Na Cipru je 82 % Grkov, vendar je še vedno jabolko spora med Grčijo in Turčijo.

V Evropi je nacionalizem že izgubil svoj magnetizem. Meje so že izgubile svoj pomen. Delovna sila migrira, tudi kapital se seli iz države v državo.

V Aziji, Afriki, in še zlasti na Srednjem vzhodu, pa je nacionalizem prav zdaj v svoji najmočnejši fazi. Vsak trenutek se lahko vžge iskra.

Vendar, čas gre naprej. Nekega dne bodo Arabci in Židi spoznali, da lahko le v miru uživajo dobrote našega časa.

Miran Ogrin

STAR MAČEK IN...

STAR MAČEK — ČE PA STOPIŠ MU NA REP, ZACVILI:
KAKO SLABO IZDELAN ČEVELJ, BOG SE USMILI!

(IN RAZEN TEGA ALI TA DRVAR NE VE,
DA JE MOJ REP SE PRAV POSEBNO FINA STVAR.)

...KULTURNA POLITIKA

SLOVENSKA UMETNOST NIMA GENIJA — BAJE
IN DA BI NE BILA SLOVENIJA — BAJE
PREVEČ PRIKRAJSANA, SMO STVAR POPRAVILI — BAJE
S TEM, DA SMO ENEGA ZA V.D. GENIJA POSTAVILI

EMBE

Glede na to, da so epigrami mojega sobesednika bolj kritični in mu očitno povzročajo še več težav kot moji, sem mu sklenil priskočiti na pomoč in kar sam napisal odgovor:

KLJUB TEMU PA Z VSO TO V.D. MODROSTJO
BILA MI JE RESNICA RAZODETA,
DA EMBE NI POET, PAČ PA V.D. POETA
IN SICER SLAB, KER SE IGRA S SLABOSTJO.